

סעיף א

כשפושטת מלבושיה, כשעומדת בחלוקה - תברך: אשר קדשנו במצותיו וצונו על הטבילה, ותפשוט חלוקה ותטבול; ואם לא ברכה אז - תברך לאחר שתכנס עד צוארה במים; ואם הם צלולים, עוכרתן ברגליה ומברכת. הגה: ויש אומרים שלא תברך עד אחר הטבילה (טור בשם בעל הלכות גדולות והוא בה"ג דף פ"ה ע"ב ורש"י וראב"ן סימן שכ"ח ושערי דורא), וכן נוהגים שלאחר הטבילה, בעודה עומדת תוך המים, מכסית עלמה בצנדה או בחלוקה, ומברכת.

נושא הסעיף: ברכת הטבילה.

הרחבה לסעיף	עיקר הסעיף
<p>פסחים ז/ב - ... כל המצוות כולן מברך עליהן עובר לעשייתן... חוץ מן הטבילה... דאכתי גברא לא חזי... תניא נמי הכי טבל ועלה, בעלייתו אומר: ברוך אשר קדשנו במצותיו וצונו על הטבילה.</p> <p>מתי מברכת על טבילתה?</p> <p>שו"ע כגאונים - מברכת לפני הטבילה.</p> <p>[וכן פסקו הר"ף, הרמב"ם, הראב"ד, הרא"ש, הטור וטה"ב (ח"ב סי' טו סעי' א).] והטעם לכן שמברכת לפני הטבילה, הוא כיון שכל המצוות מברך עליהם עובר לעשייתן, ומה שהובא בגמ' שמברך לאחר הטבילה "דאכתי גברא לא חזי", זה נאמר דווקא לגבי טבילת גר, מכיון ש"מל ולא טבל - כאילו לא מלי", ולכן אינו יכול לברך "וצונו" כל עוד לא טבל; אולם אשה נדה, כשם שהיא יכולה לברך על הפרשת חלה, כך היא יכולה לברך בעודה טמאה לפני טבילתה.</p> <p>ונוסח הברכה הוא - "על הטבילה" כברכת הגר. דאף שהיא מברכת לפני טבילתה ולכאורה הייתה צריכה לברך בלשון "לטבול" [שהוא לשון עובר לעשייתם], מכל מקום היא מברכת בלשון "על הטבילה", מכיון שלא רצו להתקין ב' מטבעות לשון (רי"ף).</p>	<p>נוסח הברכה - "אשר קדשנו... על הטבילה".^א</p> <p>מתי מברכת?</p> <p>שו"ע - תברך לפני הטבילה בעודה לובשת את חלוקה.^ב</p> <p>ואם לא ברכה אז, תברך בכניסתה למים כשהיא מכוסה בהם עד צוארה (ברכות כב/ב).</p> <p>ואם המים צלולים, עוכרתן¹ ברגליה ומברכת.</p> <p>רמ"א - לא תברך עד אחר הטבילה.^ג וכן נוהגין שבעודה עומדת במים, מכסה את עצמה בבגדה או בחלוקה ומברכת.</p>
<p>רמ"א כבה"ג - מברכת לאחר הטבילה.</p> <p>[וכן הובא ברש"י, בראב"ן ובשערי דורא] והטעם לכן הוא, דכשם שבעל קרי וגר מברכים לאחר הטבילה, כך תיקנו בכלום לברך לאחר הטבילה, מכיון שלא רצו לחלק ביניהם. וכיון שהיא מברכת לאחר הטבילה, לכן מברכת בלשון "על הטבילה".</p> <p>מנהג השל"ה - לאחר שתטבול פעם אחת תברך על הטבילה, ותחזור לטבול שנית כדי לצאת ידי חובת כל הפוסקים, (וכן הובא בבאר היטב (א), בבן איש חי (שנה ב), פרשת שמיני הל' יט), בדרכי טהרה (פרק יח), ובשבט הלוי (ו). וע"ע בדגול מרבה א"י ובטה"ב ח"ב עמ' תקי-תקיט).</p>	<p>רמ"א - לא תברך עד אחר הטבילה.^ג וכן נוהגין שבעודה עומדת במים, מכסה את עצמה בבגדה או בחלוקה ומברכת.</p>
<p>וכשטובלת ביום שבת - ראה הערה².</p>	

¹ **הטעם לעכירת המים - הוא כדי לעשות הפסק בין לבה לערוותה, שלבה לא יראה את ערוותה** (ברכות כה/ב כ"א ובראב"ד, לבוש (הובא בט"ז ג), ש"ך סוף סי' א, טה"ב ח"ב סי' טו סעי' א). **אולם לאורחות חיים - אשה אינה חייבת לעשות הפסק בין לבה לערוותה, כיון שערוותה למטה מאוד, ולכן מותרת לברך כשהיא עומדת בתוך מים צלולים בלא להעכיר את המים.** [והמקלות בזה, הן סומכות על האורחות חיים, כפי שהובא כאן בש"ך (א) ובט"ז (ג) ובשו"ע באו"ח סימן עד סעי' ד, ש"י"א שהנשים יכולות לברך כשהן לובשות את החלוקה, אע"פ שאינן עושות הפסק בין לבן לערוותן, (וע"ע לקמן בהערה 3)].

ברם לפי הדרישה - הטעם לעכירת המים, הוא כדי לכסות את ערוותה, כיון שאינו מכבוד השכינה שתברך בעודה ערומה, (וע"ע לקמן בהערה 4). וכתב שבט הלוי (ה) - שטעם השו"ע לעכירת המים, הוא כדי לכסות את הערוה, אבל להלכה פוסקים כש"ך והט"ז. ולכן בזמננו שהמקוואות צלולים ואין שם חול ועפר ואי אפשר לעכור את המים, ודאי ניתן לסמוך על הש"ך והט"ז שהקלו שמים צלולים הם כיוסוי לערוה.

וכשטובלת ביום שבת - מתי היא מברכת על טבילתה?

שו"ת הר כרמל (סי' כה) - אף במקום שנוהגות לברך לפני הטבילה (כשו"ע), ביום שבת היא צריכה לברך אחר הטבילה אן קודם הטבילה בלחש בשפתיה, [מכיון שההיתר לטבול בשבת, הוא משום דנראה כמיקר ואינו מתקן, וכשהיא מברכת מוכח שהטבילה היא לטהרה, לכן תברך בלחש או אחר טבילתה (פתי"ש א).

ומשבט הלוי (ו) - משמע שהשו"ע לא מחלק בין יום שבת ליום חול לענין ברכת הטבילה, [כיון שחז"ל לא גזרו על טבילת אדם בשבת, דנראה כמיקר].

טה"ב - מנהג הספרדים הנהגים כשו"ע, הוא לברך לפני הטבילה, [נשם סתם ולא חילק בין טבילה ביום שבת לטבילה ביום חול (טה"ב ח"ב עמ' תקיט, ובטה"ב הקצר ח"ב סי' טו סעי' א). וכן משמע באו"ח סי' שכג סעי' ז מביאור הלכה ד"ה "ימלאנו"].

הרחבה לסעיףצריכה להתכסות [בחלוק/במים] בשעה שהיא מברכת:

שו"ע – כשעומדת בחלוקה תברך... על הטבילה... ואם לא ברכה אז, תברך לאחר שתכנס במים, ואם הם צלולים עוכרתן ברגליה ומברכת.

רמ"א - ...נוהגין שלאחר הטבילה, בעודה עומדת תוך המים, מכסית עצמה בבגדה או בחלוקה ומברכת. (ומה שמכסה את עצמה בבגד, זה משום שהמים צלולים ואינה יכולה לעוכרם, לחם ושמלה ז).

הדרישה - קרא תגר על הנשים שנוהגות לברך על הטבילה בעודן עומדות ערומות במים צלולים בלא לכסות עצמן כלל, ולכן הן צריכות להעכיר את המים (הובא בשי"ך א ובטי"ז ג).

ש"ך (א) וט"ז (ג) – מותר לנשים לברך על טבילתן כשהן עומדות ערומות בתוך מים צלולים בלא להתכסות ובלא להעכיר את המים. וכתב ה"ט"ז שטוב יותר שתחבוק בידה בין לבה לערוותה.

והטעם לכיסוי הערווה [בחלוק/במים] בשעת הברכה, נלמד מהפסוק "לא יראה בך ערות דבר" (דברים כג/טו), ולכן:

א. אסור לברך כשערוותו גלויה, אף כשאינו רואה את ערוותו, (שו"ע או"ח סי' עד משנה ברורה (ד), סי' ע"ה משנה ברורה (יט)).

ב. וכן אסור לברך מול ערוות חברו הגלויה, (שו"ע או"ח סי' עה סעי' ד, משנה ברורה סי' יט). (ודינים א'-ב' אסורים בין בערוות איש בין בערוות אשה).

ג. וחכמים אסרו גם - שלבו לא יראה את ערוותו בשעה שמברך, ולכן בשעה שמברך צריך לעשות הפסק בין לבו לערוותו. (וזה ודאי שייך באיש, כ"י"א בברכות כה"ב שלא כתי"ק ורי שמעיה שהקלו בכך, וכן נפסק בשו"ע או"ח סי' עד). אך לגבי אשה יש מחלוקת כדלקמן).

האם באשה – נוהג הדין ש"לבה לא יראה את ערוותה"?

רמב"ד – אף באשה נוהג הדין ש"לבה לא יראה את ערוותה".

[ולכן הובא כאן בשו"ע, שתעכיר את המים הצלולים בשעה שהיא מברכת, כדי שלבה לא יראה את ערוותה, וע"ע לעיל בהערה 1].

אורחות חיים, רא"ש – באשה לא נוהג הדין ש"לבה לא יראה את ערוותה",

[כיון שערוותה למטה מאוד ואין הלב יכול לראות את ערוותה, וכן הובא בשו"ע או"ח סי' עד סעי' ד³].

ועל כן נחלקו האחרונים, האם מותר לאשה לברך בעודה עומדת ערומה בתוך מים צלולים?

ב"ח (כראב"ד) – אסור לאשה לברך במים צלולים, עד שתעכיר את המים⁴, [כדי ש"לבה לא יראה את ערוותה"].

ש"ך (א) וט"ז (ג) [כאו"ח] – מותר לאשה לברך במים צלולים [כיון שהמים הם כיסוי לערוותה ועוד שבאשה אין את הדין ש"לבה רואה את ערוותה]⁵. ולכן נשים הנוהגות כך, יש להן על מה לסמוך ומנהגן תורה היא. וכתב ה"ט"ז (סוף סי' ג), ומכל מקום טוב יותר שתחבוק בזרועותיה תחת לבה, [או שתעכיר את המים, כדי שלבה לא יראה את ערוותה], וכך תצא ידי כו"ע. [וע"ע בסוף הערה 1].

צ"ע כמי פוסק השו"ע? [שהרי השו"ע באו"ח סי' עד, הביא את האורחות חיים, ואילו כאן ביו"ד פסק כראב"ד שתעכיר את המים].

ט"ז (סי' א, סוף סי' ג) – השו"ע פוסק כראורחות חיים והרא"ש שמוותר לאשה לברך אף כשלבה רואה את ערוותה, כל שכתה את ערוותה אף במים צלולים, ומכל מקום טוב יותר שתחבוק בזרועותיה תחת לבה, [או שתעכיר את המים, כדי שלבה לא יראה את ערוותה], וכך תצא ידי כו"ע. [וכן הסביר טה"ב (חי"ג עמ' רכב): שהשו"ע פוסק כאורחות חיים, ומה שכתב השו"ע את דברי הראב"ד שתעכיר את המים, הוא רק לרווחא דמילתא].

ב"ח (עמ' רכב ד"ה "וכיון") – השו"ע כאן ביו"ד פוסק כראב"ד שצריכה להעכיר את המים בשעה שמברכת, כדי לעשות הפסק בין לבה לערוותה. ואף השו"ע באו"ח לא פסק כאורחות חיים ב"סתם", אלא הביאו רק בשם "יש מי שאומר" שהקל בכך.

ואף לדרישה אסורה לברך עד שתעכיר את המים - אלא שטעמו הוא, שמים צלולים אינם נחשבים כיסוי לערווה, ואינו מכבוד השכינה שתברך כך כשערוותה גלויה, ולכן מעכירה את המים כדי לכסות את ערוותה, [וע"ע לעיל בהערה 1].

והנפק"מ בניהם היא: האם מותרת לברך כשהיא מכוסה בחלוקה?

ב"ח (א) – אסורה לברך עד שתעשה הפסק בין לבה לערוותה (כראב"ד), ותחבוק בזרועותיה על חלוקה בין לבה לערוותה.

דרישה – אשה א"צ לעשות הפסק בין לבה לערוותה (כאורחות חיים), ולכן כשהיא לובשת חלוק, מותרת לברך כיון שערוותה מכוסה.

⁵ והש"ך הוסיף - שתהפוך את פניה, כדי שלא תראה את ערוותה.

המשך הרחבה לסע'

האם המקוואות שלנו החמים, דינם כבית המרחץ דנפשי זוהמא, שאסור לברך בו? (פתי"ש ג)

פמ"ג מחצית השקל – הסתפקו בדיון זה. (ועי' באו"ח סי' מה במגן אברהם סי"ק ב, ובסי' פד בטי"ז (ב) ובמשנה ברורה (ד) ובפתי"ש ד כא"ר⁶).

יעב"ץ, חתם סופר וטה"ב – אסורה לברך במקווה שבו המים חמים [כיון שיש שם הבל וזוהמא], אלא בעודה לבושה בחלוקה, תברך בחדר הסמוך למקוה שאין מתרחצים בו, ומיד לאחר הברכה תפשוט את חלוקה ותטבול בלא להפסיק בדיבור⁷. [ובטה"ב הובא דאף בני אשכנז שנהגו לברך לאחר הטבילה בתוך המקווה, מ"מ בדורות האחרונים שהמקוואות שלנו חמים, צריכות אף הן לנהוג לברך על הטבילה קודם הטבילה בחדר הסמוך למקוה, מפני שאסור לברך בתוך המקווה שדינו כבית המרחץ (שבאו"ח סי' מה סע' ב), (טה"ב הקצר ח"ב סי' טו סע' ב ועי"ש טה"ב הארוך ח"ב סי' טו עמ' תקכב)].

שבט הלוי (נ) – מותרת לברך על הטבילה במקוואות שלנו החמים, כיון שהם נקיים ואינם מזוהמים, ואין להתיר אלא ברכת הטבילה אבל לא לטבילת כלים ושאר הברכות. (ובציץ אליעזר ח"ו סי' כה, האריך ליישב את מנהג בנות אשכנז, המברכות בתוך המקווה).

על איזה טבילה היא מברכת?⁸

שבת הלוי	טהרת הבית
כשטובלת על דם שראתה בהרגשה, [שמטמא מדאורייתא]:	מברכת ⁹
כשטובלת על כתם שהוא טמא בודאי מדרבנן:	מברכת
כשטובלת על כתם שהרב החמיר בו מספק:	לא מברכת [א"כ מורה הוראה הבקיא בהלכה החמיר בכך]
כשטובלת על דם בתולים:	מברכת ¹⁰
כשטובלת על דם טוהר:	לא מברכת ¹¹ [כיון שטבילה זו היא רק מחמת מנהג הגאונים]
כשמצד הדין היא טהורה, והחמירה על עצמה לספור ז"י: ולטבול:	לא מברכת ¹²

בלה – הטובלת קודם נישואיה, תברך על טבילתה, אך לא תברך שהחיינו על טבילתה הראשונה, (טה"ב הקצר סי' טו סע' ד, ט. שבט הלוי ז). אולם החתם סופר למד זכות, על הכלות המברכות שהחיינו על טבילתן הראשונה (חת"ס או"ח סי' נה, הובא בשבט הלוי ז).

כמה טבילות אשה צריכה לטבול?

שבט הלוי (ו) – המנהג לטבול ב' פעמים כדלקמן: **טטבול** פעם אחת, **תברך** על הטבילה **ושוב תטבול**, כדי שיהיה עובר לעשייתם וגם אחר עשייתם [כדי לצאת ידי חובת כל הפוסקים], וכן נוהגים מדורות רבים (כדברי השלי"ה הקדוש שהובאו בבאר היטב א).

טהרת הבית – מצד הדין די בטבילה אחת, אך יש נשים שנהגו לטבול שתי פעמים או שלש פעמים, ואין זה מן הדין אלא חומרא בעלמא לתוספת טהרה, [והנשים מכל עדות המזרח צריכות לברך לפני הטבילה (טה"ב ח"ב סי' טו סע' ג וח"י עמ' רב). ועי"ש בטה"ב ובשבט הלוי, בדיון מי שרוצה לטבול את מנהגה].

תם ונשלם, השבח לבורא עולם!

⁶ הפתי"ש (ד) כתב - שמהגון אברהם ומהט"ז משמע, שמרחצאות שלנו החמים ונפשי זוהמא, דינם כבית המרחץ ממש [שאסור לברך בו]. אולם בטה"ב (ח"י עמ' רלא, רלז) - הביא שיש מחלוקת, האם הט"ז מתיר לברך ברכת הטבילה: **דזוקא** במקווה שבו המים **צוננים**, או אף במקווה שבו המים **חמים**.

⁷ **וכפיש חדר נקי שיש בו מקווה של מים חמים לטבילת נשים** – מותר ללמוד תורה באותו חדר בשעה שהמקווה מכוסה **בנסרים** [מכיון שהחדר הוא נקי וטהור מכל זוהמא והוא רשות לעצמו]. ומהיות טוב, יעמיד מחיצה בין הלומד למקווה המכוסה בנסרים (חתם סופר [או"ח סי' יח, ויו"ד סי' רז], פתי"ש ג).

⁸ הטבלה שלהלן, היא עפ"י שבט הלוי (סי' ר ס"ק י, וסיכום ההלכות שם סי' ר ס"ק ט) וטהרת הבית (ח"ב סי' טו סע' ג-ד ובטה"ב הקצר סי' טו סע' ה-יא). ועי' בפתי"ש (סי' קצד ס"ק ב), בעיקרי השולחן (סי' קצד לעיל בעמ' 290) ובערוך השולחן (סי' ר ס"ק א).

ברם לתפארת צבי (ח"ב סי"ט) – מברכת על טבילתה, אף כשטובלת על כתם שהחמירו בו מספק, או אף כשטובלת מחמת מנהג, או אף אם היא ודאי טהורה אלא שנהגה בעצמה טומאה, תברך (ועי' בשבט הלוי סי' ר ס"ק ז).

⁹ **וכתב בטה"ב** (הקצר סי' טו סע' ה-יא) - **דכל שאינה טמאה אלא מספק - אין לה לברך על טבילתה, כיון שספק ברכות להקל, כגון: א) כשראתה כתם והחכם טימאו מחמת ספק במראהו או בגודלו, או אף כשראתה דם בהרגשה ויש ספק במראהו אם טמא אם טהור, והחכם טימאו מספק, אין לה לברך על טבילתה. ב) וכן כשראתה כתם על "עד הבדוק", ואין בו שיעור כ"גריס ועוד", טמאה מספק. ג) וכן כשהרגישה שנפתח מקורה להוציא דם, ובדקה עצמה מיד ולא מצאה כלום, טמאה מספק. ד) וכן בכל מקרה שהחכם טימא את האשה מספק, יאמר לאשה שלא תברך על טבילתה, כיון שספק ברכות להקל.**

¹⁰ **וכתב בטה"ב** (ח"ב סי' טו סע' ד) – שאם לא ראתה דם בתולים אך הייתה ביאה גמורה - אע"פ שצריכה לספור ז"י ולטבול (כבסי' קצג סע' א), מכל מקום לא תברך על טבילתה.

¹¹ אולם אם זו טבילתה הראשונה לאחר הלידה, פשוט שתברך על הטבילה, כיון שהיא נטהרת מטומאת לידה, (עי' בסי' קצד סוף ההרחבה לסע' א).

¹² טה"ב הקצר סי' טו סע' יא, וכן משמע משבט הלוי סי' ר ס"ק י. **שלא כתפארת צבי** (ח"ב סי"ט) - שלדעתו תברך על הטבילה.